

Eikenprocessierups

Verslag bijeenkomst ■ 4 en 20 februari 2020 ■ Voorst en Goirle ■ Organisatie: VBNE

Sprekers: Mirjam de Groot (Stigas), Bas Visser (senior boomjurist), Jilles van Zinderen (HAUT Legal & Tax), Douwe Schut (Buro Bakker Adviesburo voor ecologie / Ranox Natuuraannemer), Arthur Hoffmann (bureau Regelink Ecologie en Landschap). Verslag: Manon van Balen en Anke Kappers.

Foto: Dorien Roggekamp

De omgang met de eikenprocessierups op Landgoed Beekzicht

door Gerard Koopmans (beheerder)

Op Landgoed Beekzicht in Voorst, Gelderland, hebben ze al jaren last van de eikenprocessierups (EPR). Sinds 2017 houdt de beheerder van het landgoed zich bezig met het bestrijden. Dit doen ze door middel van wegzuigen. Daarnaast zetten ze in op kruidenbermen voor natuurlijke bestrijding en waarschuwen ze bezoekers door middel van lint en folders. Sinds het landgoed zich bezig houdt met bestrijden, verdubbelen de kosten zich elk jaar, voornamelijk vanwege de hoogwerker. Dit komt niet door een toename aan haarden, maar door een verhoging van het aantal rupsen.

Vragen

- Zitten de rupsen op alle eiken? Gerard ziet de rups niet op de Amerikaanse Eik. Later vult Douwe Schut aan dat de eikenprocessierupsen op alle eiken kunnen zitten, maar dat de zomereik favoriet is.
- Er zijn signalen dat de dennenprocessierups vanuit Zuid-Europa deze kant op komt.
- Heeft Gerard een juridische ondergrond voor de bestrijdingsacties die hij doet. Gerard antwoord hierop dat hij dit niet heeft, op verzoek van de pachters gaat dat 50/50.
- Heb je ervaring met mezenkasten en spuitlijm (of haarlak). Dit hebben ze op Landgoed Beekzicht niet, spuitlijm of haarlak zijn niet toegestane middelen.
- Waarom gebruikt Gerard geen Xentari? Omdat dit niet alleen de EPR, maar ook al het andere leven ermee dood.

De omgang met de EPR op Landgoed Gorp en Rovert

door Harrie van Puijenbroek (beheerder)

Op landgoed Gorp en Rovert in Goirle groeide de overlast van de rups de laatste jaren flink. In verband met een gastenhuis op het landgoed en de aanleg van een fietspad moest er actie op genomen worden. De ondernemer van een klim- en avonturen bos, Bart Oomen, pacht grond van de familie Van Puijenbroek. Hij controleert met dagelijkse regelmaat het parcours door de bossen op veiligheid en ziet zo in de vroege fase hardjes ontstaan van EPR. Maar in het hoogseizoen zijn er toch ook hier medewerkers met klachten. Voor het publiek geeft hij voorlichting via de website. Eenmaal moest hij maatregelen nemen en een deel van het parcours afsluiten tot de nesten weggehaald konden worden.

Voorkom gezondheidsschade door de EPR bij de werkende mens

door Mirjam de Groot (Stigas)

De EPR veroorzaakt vanaf half mei ongemak. De brandharen van de EPR zijn met het blote oog niet te zien. Eén rups kan wel 700.000 haren hebben die makkelijk in je huid, ogen en luchtwegen kunnen dringen. De haren bevatten een giftig eiwit waarop ons lichaam heftig kan reageren. Niet alleen nieuwe nesten (half mei tot eind september) geven overlast; haren blijven wel vijf tot zeven jaar actief. De haren verspreiden makkelijk; je kunt ook klachten krijgen als je geen rupsennest ziet of aanraakt.

Heb je toch brandharen op je kleding of lichaam gekregen?

Krab of wrijf niet bij jeuk. Spoel je huid en ogen met veel lauwwater. Spoel je kleding en schoenen zoveel mogelijk af (neem extra werkkleding mee). Verwijder brandharen op de huid met breed stevig plakband (meerdere keren strippen). Was kleding op 60 graden met een dubbele dosis wasmiddel. Bij last van de brandharen kan aloë vera of menthol poeder gebruikt worden. Overgevoeligheid kan je opbouwen, het kan jaarlijks

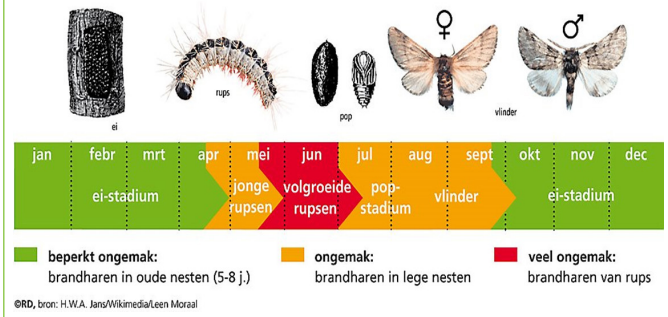
erger worden. Bij aanblijvende jeuk, huid-, oog- en luchtwegirritatie: ga direct naar je huisarts.

Wat kan je zelf doen om klachten te voorkomen?

Ben je allergisch voor de brandharen? Doe geen werk rondom besmette bomen. Check voordat je begint met werken of er nesten zijn. Werk met de wind in je rug. Parkeer je auto niet in de buurt van besmette bomen. Gebruik zo min mogelijk de ventilator van je auto en houd de ramen dicht. Neem schoon spiegelwater mee. Bedrijfskleding liever niet op de algemene kapstok hangen en liefst niet mee naar huis maar op het bedrijf laten wassen.

Levenscyclus eikenprocessierups

De eikenprocessierups veroverde in de afgelopen twintig jaar bijna heel Nederland. Door de koude lente veroorzaakt het insect dit jaar later dan normaal overlast. Hoe ziet de normale levenscyclus eruit?

Meer informatie

Meer informatie is te vinden in op de website | www.processierups.nl, waar ook De Leidraad te vinden is. Verder is de flyer vanuit Stigas via deze link vindbaar: www.stigas.nl/artikel/eikenprocessierups/ en is het Praktijkadvies Eikenprocessierups bijna gereed om gedrukt te worden.

Anne Reichgelt geeft aan dat de VBNE niet achter alles staat wat op www.processierups.nu staat. Zo staat hier dat men een zorgplicht heeft en daarom verplicht is iets te doen. Dit klopt niet helemaal en de VBNE is hiermee bezig. Hoe het zit leggen de juristen Bas Visser en Jilles van Zinderen uit in hun presentatie.

Vragen

- Wat te doen met vrijwilligers? Het is belangrijk om vrijwilligers voor te lichten over hoe zich te beschermen. Eventueel moet er nagedacht worden over een e-learning voor vrijwilligers.
- Is het gif thermolabel, want dan kan wat warmer douchen al wat helpen? Deze vraag neemt Anne Reichgelt mee in de nieuwsbrief van de VBNE.
- Is er onderzoek geweest waarom ze op dezelfde plek komen? Anne Reichgelt kent geen onderzoek, maar de VBNE is wel bezig met onderzoek en kan dit eventueel meenemen.
- Weten jagers ook van de EPR? Via de vereniging zelf zouden de meeste mensen bereikt kunnen worden.
- Kunnen dieren als honden, koeien en paarden hier ook last van krijgen: ja. Het devies is: een besmette boom afzetten zover als de boom hoog is.
- Een tip: pas op bij het schoonmaken van vogelkastjes in februari. Hier zijn vele groepen vrijwilligers mee bezig.
- Vermijd lopen op blote voeten.

kunnen dragen. Als eigenaar is het dus wijs om wel iets te doen (in geval van uitnodiging of contract). Bas Visser adviseert om een kaart te maken met de plekken waar een hoog risico is, waar dus bijvoorbeeld veel mensen komen en/of uitgenodigd worden om te komen (door middel van verplaatsen of met lint omgeven van bankjes bijvoorbeeld). Daar is het in ieder geval belangrijk om maatregelen te nemen. Maatregelen zijn bijvoorbeeld het ontoegankelijk maken van een hoog risico plek of het verwijderen van rupsen. Verder is het belangrijk om te waarschuwen voor de EPR door bordjes te plaatsen of door voorlichting via de website en af en toe linten.

Vragen

- Wat te doen bij een gebied met het bord 'Verboden Toegang'? Ook hier waarschuwen voor het concrete gevaar van EPR.
- In Duitsland hangen de waarschuwingsborden er het hele jaar. Moet dat hier ook? De rechter geeft waarschijnlijk aan dat je voor concreet gevaar moet waarschuwen en als een bord er altijd hangt dan zal het zijn waarde verliezen.
- Vaak komen de klachten van de woningen om het gebied. Wat dan doen? Hierbij moet je kijken naar voorzienbaarheid, dus 'In hoeverre kan iemand straks niet in de tuin zitten door jouw bomen?' Is dit het geval dan zal de rechter aangeven dat je maatregelen had moeten nemen. Goed om hierbij de bewoners te betrekken, zodat het niet alleen jouw probleem is om maatregelen te nemen.
- Wat doe je met fietspaden? Als het een druk fietspad is, dan is het een uitnodigend fietspad. Goed om er vanuit te gaan dat er met een dergelijk fietspad schadeclaims komen. Het is dan belangrijk om aan te tonen dat je maatregelen genomen hebt en hebt gewaarschuwd.
- Kunnen we een algemeen belang claimen bij de gemeente? Je kan de gemeente aanspreken, maar dit zal niet heel snel als een algemeen belang gezien worden door de gemeente.

Aansprakelijkheid en de EPR

door Bas Visser – senior boomjurist (www.bomenrechtspraak.nl)

De EPR is geen bezit van iemand. Er is ook geen plicht tot zorgvuldigheid zoals bij schade door bomen/takken/boomveiligheid. Wel is belangrijk dat gebruik gemaakt wordt van de zogenoemde Kelderluikcriteria, waarbij vier onderstaande vragen worden gesteld:

1. Hoe waarschijnlijk is onoplettendheid?
2. Hoe groot kans op schade/letsel?
3. Hoe ernstig kunnen gevolgen zijn?
4. Hoe bezwaarlijk zijn veiligheidsmaatregelen?

Niks doen is dus te weinig en een rechter kan een terrein-eigenaar dan alsnog aansprakelijk stellen. Hierbij zal hij er wel van uitgaan dat iedereen gering hinder of letsel dient te

Aansprakelijkheid en de EPR

door Jilles van Zinderen – advocaat bij HAUT Legal & Tax
(www.bomenrecht.nl)

Last van de EPR op je perceel is pech. In beginsel draag je je eigen schade. Wil schade vergoed worden dan moet er een wettelijke basis zijn. De rechter zal overtuigd moeten worden. Bewijs verzamelen is het belangrijkste. Er zijn enkele voorwaarden voor schadevergoeding: 1. Er is sprake van een onrechtmatigheid, een nalaten van zorg. Dit kan de eigenaar mogelijk worden verweten. 2. Schuld. In hoeverre is het de eigenaar verwijtbaar? Welke omstandigheden en welke mate van (on)deskundigheid van de terreineigenaar speelt mee? 3. Schade. Van welk letsel is sprake, is er inkomensderving, zijn er ziekenhuiskosten of is er verminderd arbeidsperspectief. Veel is te verzekeren voor de landgoedeigenaar. Soms is er immateriële schade: dan wordt er een vergoeding betaald voor geleden pijn en verdriet. 4. Causaal verband: is de oorzaak van de schade die geclaimd wordt de EPR of ligt het te ver uit elkaar om te bewijzen.

De kelderluik criteria toegepast op de EPR

1. Wat mag je verwachten van een gemiddelde bezoeker?
De EPR is al wat meer bekend. Is een bezoeker oplettend en voorzichtig of niet? Wie kan een eik onderscheiden van een andere boom?
2. Is er grote of kleine kans op schade? Hoe groot is de kans op ongelukken voor de gemiddelde bezoeker? Voor werknemers zal dit hoger liggen. Waar komen de meeste mensen? Beperk risicovolle situaties; je hoeft ze niet uit te sluiten. Verblijven in natuur brengt nu eenmaal bepaalde risico's met zich mee.
3. Schade: als zich schade voordoet, is het dan hoge of lage schade?
4. Is er voldoende gedaan? De kosten voor de beheerder kunnen enorm zijn. Een potentiële consequentie kan zijn de eiken te kappen. Voor de rechter kan dit i.v.m. biodiversiteit een bezwaarlijke maatregel zijn. Je hoeft dus niet alles te doen om veiligheid te waarborgen.

Maak een risico-inventarisatie voor je terrein: waar komen mensen binnen, waar staan eiken, waar bankjes. Leg zaken vast. Beter informatie voorhanden dan achteraf bewijs te moeten verzamelen.

Vragen

- Een buurttuin grenst aan bos van de grondeigenaar. Op de grens staan grote eiken die van de grondeigenaar zijn.
EPR haren waaien de tuin in. Er is een apart artikel voor burennrecht. Niet gevaarstelling maar hinder speelt dan. Aard, ernst, duur van de hinder is van belang. Vaak gaat het om belevingsnadeel. Duur: maar 2 maanden. Hinder: wild beest uit de natuur. De mensen zijn naast een natuurgebied gaan wonen. Kies je voor landelijk wonen, dan heb je meer te accepteren van de natuur. Van geval tot geval zal het bekeken moeten worden.
- Er zijn 400 toestemmingsaanvragen voor activiteiten in een natuurgebied per jaar. Moet een terreineigenaar in de EPR piekperiode overwegen om geen toestemming te geven. Weegt het op tegen risico's, waar zal de activiteit precies plaatsvinden. Wat is het precies, in welke maanden: er moet nog veel info duidelijk gemaakt worden. Er is niet een extra zorgplicht. Bij een camping wel: hier is sprake van een contract. Mensen moeten gewoon

gebruik kunnen maken van het terrein. Tip: laat de huurders zelf een veiligheidsplan maken.

- Hoe pak ik het aan als ik huizen wil verhuren op mijn landgoed. Vermeld in huurcontract zaken als teken en EPR. Als er veel eiken zijn en veel rupsen, dan heb je meer zorgplicht zoals een extra mail sturen, of niet verhuren in een bepaalde periode, of de eiken toch weg laten halen. Korting geven zou ook een optie kunnen zijn. Pleeg de actie ieder geval voordat de huurovereenkomst wordt aangegaan.
- Hoe pak ik het aan bij mijn terrein van 12.000 hectare groot. Stuur een persbericht uit, maak gebruik van social media. Je moet de gast bereiken die binnenkomt. Bij risico-inventarisatie kan je kijken: kan er een klein gebied dicht? Bij welke ingangen ieder geval een informatiebord? Waar komen de meeste mensen en wat kan je daar doen.
- Hoe kom ik aan standaard teksten om te kunnen plaatsen op borden of social media, kan de VBNE dit verzorgen? Dit wordt overlegd binnen de VBNE.

Natuurlijke beheersing van de EPR

door Douwe Schut – Buro Bakker Adviesburo voor ecologie / Ranox Natuuraanemer

Ranox pleit voor een natuurlijke beheersing van de EPR tegenover het bestrijden. Bestrijden is een korte termijn oplossing en zo worden er ook onbedoeld andere soorten bestreden, waaronder de parasieten en predatoren van de EPR. Beheersing daarentegen is op termijn goedkoper en zorgt voor meer biodiversiteit. Het creëren van een compleet ecosysteem rondom de EPR vermindert de overlast. Het doel is dat voor de predatoren jaarrond een geschikt leefgebied aanwezig is. Douwe Schut stelt een planmatige aanpak van beheersing voor:

1. Waar is de overlast het grootst? Dit zijn vaak drukke plaatsen met veel mensen.
2. Eenvoudige en effectieve maatregelen die gezondheidsrisico's verlagen. Bijvoorbeeld het verplaatsen van een bankje.
3. Faciliteren van predatoren en parasieten door aanpassen van de omgeving. Dit kan het ophangen van mezenkasten zijn, maar ook het inzaaien van kruidenrijke mengsels of een aangepast maaibeheer.
4. Prioritering van maatregelen en locatie. Kijk hierbij ook wat op deze plek passend is.

Om de overlast van de EPR in te dammen is het belangrijk om weer meer diversiteit in ons landschap terug te brengen.

Vragen

- Kan je al maatregelen nemen in de eifase? Dit is lastig, want de eitjes zitten dan al in de eik. De rupsen gaan de bodem in wanneer het bijvoorbeeld te warm wordt. Voor de rest zitten ze in de eiken.
- Wat eten de rupsen? De bladeren van de eikenboom.
- Wat doet het met je eik wanneer er rupsen inzitten? Douwe Schut verwacht niet dat de eik zal afsterven door de EPR. Hij zal eventueel meet afweerstoffen voor de rupsen aanmaken. Verder hebben de eikenbomen waarschijnlijk een groot herstelvermogen.
- Kunnen de rupsen tegen nachtvorst? Dit kan best effect hebben, maar ze zijn waarschijnlijk ook mobiel genoeg om een vorstvrije plek te vinden.
- Welke kruidenmengsels zou je aanraden om in te zaaien in de buurt van de eiken? Dit is lastig te zeggen omdat het locatie afhankelijk is, maar het gaat er voornamelijk om dat je een goede omgeving creëert voor de natuurlijke predatoren. Het is in ieder geval belangrijk om een meerjarig mengsel te gebruiken.
- Wordt er gekeken naar buitenlandse bronnen om informatie te vergaren? Ja, daar kunnen we zeker van leren. Vooral de bronnen uit midden/Zuid Europa.
- Is in een laan een menging van eiken en lindes een goede menging? Het mengen van soorten helpt in ieder geval om de biodiversiteit te verbeteren.

Natuurlijke beheersing van de EPR

door Arthur Hoffmann – bureau Regelink Ecologie en Landschap

De eikenprocessierupsvlinder is een nachtvlinder. De rupsen zitten graag in bomen die veel zonlicht vangen. Het moes van de bladeren wordt gegeten, de nervenstructuur blijft over. Als hij klein is wordt hij nog niet opgemerkt. Dit is eigenlijk de beste periode om te bestrijden. Beheersen kan door maatregelen te treffen die de plaagdruk laag houden of door te bestrijden en alles weg te nemen. Natuurlijke vijanden van de EPR zijn sluipwespen, larven van gaasvliegen, lieveheersbeestjes, vogels en vleermuizen die de volwassen vlinders eet. Het kan niet vaak genoeg worden gezegd: veel insecten kunnen door het ontbreken van geschikt leefgebied, niet bij de processierupsen komen. Creëer dus een meer biodiverse omgeving en voorkom dat vele andere soorten mede bestreden worden. Bestrijden is een korte termijn oplossing, geschikt voor plaatsen waar de meeste mensen zijn. Bestrijding met aaltjes bijvoorbeeld, denk daar goed over na. Deze zijn niet soort specifiek. In eiken zitten heel veel soorten rupsen, dat maak je dan in één klap kapot. Plus je vermindert de hoeveelheid voedsel voor vogels. Vanuit de ecologie wordt gepleit voor beheersing. Plant streekgebonden kruidachtigen, met name schermbloemigen. Zet zo in op meer groepen predatoren. Veel nestkastjes ophangen voor de koolmees met genoeg tussenruimte. Vleermuizen jagen in het donker. Hang daar vleermuiskasten op. Bij verlichte wegen kies voor kruidranden met schermbloemigen.

De ecologie kijkt verder dan een jaar. Xentari vangt rupsen weg. Geen last meer van de EPR, maar voor de koolmees een stuk minder voedsel. Die kan daar geen jongen grootbrengen. Is de EPR er het volgend jaar weer, dan is een plaatselijke lagere koolmeesstand niet gunstig. Voor de lange termijn is natuurlijke beheersing beter. Bedenk voor het hele jaar wat je nodig hebt aan predatoren, voor ei, rups en vlinder. Bekijk de bomenstand. Vermijd monocultuur en vervang langzaam bepaalde bomen. Vergroot het aanbod aan leefgebied voor predatoren. En kijk ook naar een zo breed mogelijke omgeving; niet alleen naar daar waar de EPR nu zit.

Plenaire vragenronde met alle sprekers

- Bestrijdingsmiddelen, hebben deze invloed op jonge vogels. De menging van verschillende soorten gif wordt snel fataal.
- Wintervlinder; zijn er concurrenten? De eitjes komen vroeg uit. Dat zou een goed moment zijn voor biologische preparaten. Het is even afwachten hoe de winters gaan worden.
- Er is wel 200 km aan historische monumentale lanen, beschermd, in Noord-Brabant, voor een deel bestaand uit eiken. Eronder en er omheen zijn vaak open vlaktes, geen struiken dus met predatoren. De SNL vergoeding is te laag voor particulieren. Wat kan ik doen? Met provincie in gesprek gaan. De SNL pakketten zijn ingesteld toen er nog geen last was van EPR. In het BILG aankarten.
- Tip: hang nestkastjes niet op in de buurt van fruittelers.
- Maakt het uit voor de aansprakelijkheid of ik mensen specifiek uitnodig in een bepaald stuk natuur. Nee, kijk vooral naar waar en wanneer er de meeste mensen zijn.
- Is aan de slag gaan met ecologische maatregelen ook een argument voor de rechter dat ik mijn goede wil toon: zeker!
- De burens voeren ander beleid, hoe verkoop je dat naar mensen toe? Laat weten dat je maatwerk levert voor een natuurgebied, dus dit kan verschillen van andere terreinen.
- Wat als ik helemaal afblijf van de rupsen: in een natuurlijke omgeving zal een plaag minder groot zijn. In maai-culturen en eikenlanen zal de plaag lang in stand blijven.
- Hoe gaat het het komende jaar? De verwachting is dat de overlast vergelijkbaar zal zijn met vorig jaar.

In een boom leven vele verschillende soorten insecten. Let op de wet natuurbescherming die zegt dat je geen beschermde diersoorten mag bestrijden. Kijk of er soorten van de algemene lijst of rode lijst op voorkomen, of zelfs beschermende

soorten. Check dit eerst voor je aan de slag gaat. Bij beschermende soorten alleen wegzuigen, geen bestrijding toepassen.

Deze plaag verdwijnt niet na een paar jaar. Het heeft tijd nodig. Kies voor een lange termijn oplossing. Maak het beheersbaar zodat overlast zo klein mogelijk wordt. Niet alle mensen kennen het woord 'nee'. De Oostvaardersplassen, de bomenkap discussie, de komst van de wolf, er gebeurt ook nogal wat de laatste tijd. In het nieuwe Vakblad natuur bos landschap staat hoe we om kunnen gaan met deze mensen. Het gaat hier om emotie. Die bereik je niet met argumenten. Bezie het ook positief: mensen hebben meer aandacht voor natuur (ondanks dat ze er niet altijd verstand van hebben). Het ideale leefklimaat van mensen is gecreëerd door onszelf. Het 'probleem' ligt nu ten onrechte grotendeels bij de landeigenaar. Het is juist een probleem van het systeem – dat moet de communicatie boodschap worden.

Discussie/vragen

door Anne Reichgelt

- De bankjes zijn van de gemeente en de bomen zijn van de eigenaar, wie van ons is dan aansprakelijk? Vanwege de uitnodigende bankjes waarschijnlijk de gemeente.
- Waarom eten de rupsen alleen eikenbladeren? Sommige soorten specialiseren zich op één specifiek soort voedsel zodat ze geen last hebben van andere soorten.
- Helpen de natuurlijke beheersingsmaatregelen ook bij andere plagen? Ja, want het zorgt voor een beter gebalanceerd ecosysteem.
- Wat te doen bij een openbare weg en bomen van een eigenaar ernaast? Wie is er in deze situatie aansprakelijk? Hier zal de rechter zoekend zijn, maar denk hierbij ook aan voorzienbaarheid.